

DLOUHÁ NOC

DLOUHÁ NOC JE SLAVNOST PŘÁSTEVNICKÁ, KTERÁ se ještě za mých mladých let v mé otčině skoro bez proměn slavila. Dále se ale víc a víc změňovala, až z ní konečně, jak jsem slyšela, udělali bál! – Co nevidět přestanou snad na vesnicích všecky ty nenucené, rozmilé radovánky a místo posvícenské muziky, obžinek, oraček a j., budou bály a besedy. Furiant, ruchadlo, ovísek, kolečko, a jak se ty rozmanité tance jmenují, ty všecky přestanou; selský junek ve fraku a glasovaných rukavičkách se bude zapisovat buclaté selce ve věnci a flórových šatech na půl kvadrily do tanečního pořádku. – Všecko pokračuje s duchem času! –

Jak známo, drží se ve vesnicích přástvy, jak přestanou polní práce, až zase nastanou. V některých místech, jako na příklad zde v šumavských horách, dá na světlo každý týden jiný hospodář, a když se všickni ve vesnici vypořádají, začne se od prvního. Ale v mé otčině zvolí si děvčata nejraději jedno neb dvě místa, kam se po celý čas scházejí. Bývá to buď u mladých manželů neb u vdovy, aneb kde jsou dcery ve statku a nikdo nemocen aneb mrzut není. Na světlo platí dohromady. Po celý čas přástvy má dovoleno, buďsi dcera, buďsi služebná, to pro sebe schovat, co přes úkol napřede. Druhý aneb třetí týden masopustní se slaví dlouhá noc. Děvčata přepočtou přízi, kterou byly ve přástvách napředly, a která byla nejpilnější, ta je královna dlouhé noci. Na den slavnosti se strojí před muzikou u královny večere, ku které ovšem každá přástevnice něco koupí z peněz, které stržila za přízi přes úkol napředenou, zato si pozve ale každá svého hochu. (U večere není kromě přástevnic nikdo, ale každá pošle od jídla výsluhu domů.)

Královna si musí zvolit krále; ten dá vrkoč a platí muzikanty, ona musí zase nejvíce k večeři přidat, musí kůžel strojit a musí hochům pití dát. V krátkosti dlouhou noc popíši, jak se dříve slavívala.

Sedlák Říha ve vesnici Žernově¹ byl veselý, rozšafný muž, selka dobrá žena a Madlenka nejhezčí, nejlepší a k tomu nejbohatší děvče v celé vsi. Tam se mohly přástevnice dle libosti smát, zpívat, s hochy žertovat, žádnému to nepřekáželo, žádného to nemrzelo. Stará Dorota a pastoušek uměli pěkné pohádky povídat, ale to jejich povídání byla pouhá pleva proti tomu, co Říha povídal. On četl mnoho pěkných kněh a uměl všecko pořádně vyložit; někdy čítal i z kníhy, a to se to předlo až mílo, kotouče byly mžikem plny a úkol co nevidět napředem. Přišel druhý týden masopustní, děvčata snášely přízi, by ji spočetly a viděly, která byla nejpilnější, která bude královnou dlouhé noci. Tenkrát byla ní Madlenka. Ale jak to, že předčila starší hbité přadlenky? Ona to sama nevěděla, ale já bych to uhodla. Byl tím vinen asi Jiří, ten hezký kovářův syn, co nedávno domů přišel; sedával v přáستvě ne-daleko Madlenky, ale chvílemi nevěda ani, jak se to děje, seděl blizounko ní a díval se pak upřeně na její prsty, jako by chtěl sčítat, kolik vláken do nitě táhne. Tu se začala noha Madlenčina čerstvě pohybovat, ona tak pilně předla, ach bože, tak pilně, že jí až tváře hořely. Chvílemi se jí začala nit trhat a ona se musela neustále shýbat a navlékat, ale proč to, nevím. Nyní byla královnou, to bylo starostí! Musela krále volit, večeři strojit, přeslici chystat, lecco nového kupovat. Nejvíc jí ten král hlavu mátl. Věděla dobře, že jí má Jiří rád, ale posud to slovy neřekl a proto byla na rozpacích, jak mu to má říci; panenský stud jí bránil dříve svou náklonnost hochu ukázat. A jiného zvolit přece ne-

¹ Žernov je vesnice na náchodském panství, v Králohradeckém kraji.

mohla, vždyť musí děvče jen toho za krále volit, koho má nejradší.

Byly již dva dni před dlouhou nocí, děvčata měly přízi, co přes úkol napředly, prodanou, každá již díl k večeri koupila a Madlence odevzdala; Madlenka měla již přeslici s kůželem hotovou, lecco nového uchystáno, jen krále posud nezvolila. „No Madlenko, kdo bude králem?“ ptali se rodiče, ale Madlenka se zapálila a utekla ven, ba ani té nejupřímnější kamarádce se nesevěřila, ač jí ouzokost div srdce neutlačila.

Hůře se vedlo Jiřímu; těšil se, že jej snad přece Madlenka za krále zvolí, neboť se domníval, nemilým že by jí nebyl, a nyní byl již čas tu, a ještě mu nevzkázala. K ní jít nechtěl, aby nemyslila, že se dotírá, a se samotnou se nikde nesešel; i mrzelo ho, nač koukl. „Já jsem byl blázen, ona mne nemá ráda a zvolila jiného“, tak si myslil, jda po stráni dolů k vodě, neboť slyšel, že šla Madlenka do města, a chtěl ji potkat. A tu právě šla pod strání přes lávku. „Pánbůh mně odpust ten hřích, ale raději bych byl, aby se v Úpě utopila, než abych slyšel, že má jiného ráda“, šeptal Jiří sám pro sebe a šel zvolna Madlence vstříc. „Dobrý večer, Madlenko, kde jsi byla?“ „Ve městě na koupi; a kam ty jdeš?“ ptala se Madlenka a utírala horké tváře. „Já? – Já jdu do Hradce a nepříjdu až za čtyry dny“, řekl Jiří potměšile a díval se na Madlenku, co na to řekne; ale té se oči zalily, bolestně na něho pohlédla a sotva ze sebe vypravila: „To nemluvíš pravdu, vždyť máme dlouhou noc?“ „Mne nikdo nepohřší.“ Tu začalo děvče plakat a chtělo jít dále; ale Jiří ji vzal za obě ruce a zase hleděl na ni jako v přáستvě, když se nit tolikráte zmodrchala. „Madlenko“, ptal se prosebně, „pověz mi, prosím tě, pověz mi, koho jsi volila za krále?“ „Ještě nikoho“, kroutilo děvče smutně hlavou. „Kdybych věděl, Madlenko, že mne máš ráda, zůstal bych rád doma, ale –“. „Tedy zůstaň“, šeptalo děvče a modré její oči se na

hochá tak laskavě usmály, že je radostí celé zulíbal. Bylo oběma spomožíno. –

Sotva měl Přemysl takovou radost, když jej Libuše za vojvodu zvolila, jako měl Jiří, když se stal králem přástevnícké slavnosti. –

Než se Madlenka doma ohřála, věděly již děvčata, kdo bude králem; vždyť viděly některé, jak šla s Jiřím a u plotu jak jí ruku podával; kdož by to měl tedy být, když ne on? Večer to věděla celá ves a tudy i rodiče Madlenčini; každý schvaloval, že zvolila tak správného a hezkého krále.

Druhý den, sotva se rozbřesko, vyndávaly se u Říhů z pece koláče a hospodyně podala hned první Madlence, aby okusila, zdali se jak náleží povedly. „Ó mamičko, to jsou koláče! Lehké jak na nožičkách, kypré jak peří a dobré, že se na jazyku jen rozplynou!“ – To byly koláče, beze vsí hany. Ten celý den bylo šukání a běhání té ženské chasy, huř než o posvícení, k večeru ale zato se všude lesklo jako zrcadlo. Sednice je bílým pískem posypána, na lípových stolích jsou prostřeny čisté ubrusy s červenými okolky; majolikové talíře, vedle nich dvoušpicové vidličky, plechová lžíce a krátké ostré nože. Zrcadlové obrázky se třpytí na stěně dvěma řadama a zrovna nad stolem visí od stropu na nitce papírová holubička, představující vznášejícího se svatého ducha. Na velkých malovaných hodinách ukazuje ručička právě na tři, když běží Madlenka celá uhřátá od práce do komory, by se ustrojila. Nejdříve sčeše tmavé vlasy pěkně do žíhonu a nad čelem otočí pětkrát černé sametky; potom sedne na truhlu a obouvá bílé punčochy s červenými cviklemi, černé střevíce s růžovým lemováním a na nártě též s takovými růžičkami. Když je s tím hotova, vezme na se tílko s naškrobenými krátkými rukávcemi a na ně oblékne černou aksamitovou šněrovačku, na níž není ani prýmu ani pozlátka šetřeno. Jsouc zašněrována, přehodí přes hlavu cajkovou kytli oblakové barvy, lemo-

vanou vdole růžovou pentlí, a na hlavu uváže červený kosmonoský šátek pěkně na placku. Hotova se vším tím, vzala z přítruhlíčku dřevěnou škatulku, vyndala z ní pět šňůrek granátů, uvázala je kolem krku a zlatý peníz s Pannou Marií, který visel na nejposlednější šňůrce, vyložila na vyšívané u tílka okruží. Na ramenou, zpředu od košile a vzadu od korálů, vlály červené fábory. Naposled vybrala z několika zástěr jednu bílou vyšívanou a vidouc, že k sukni sluší, uvázala si ji; ještě se několikrát v malém zrcadle prohlídla, srovnala tu fábor, tu záhybu, uložila všechno na místo, vzala do ruky šátek a šla do sednice. Byla děvče jak lusk. –

Venku mrzlo, až pod nohou chrupalo, a kdo by byl vešel do statku provanutého skrz naskrz vůní pečení a koláčů, do teplé čisté sednice, a tam ho to rozmilé děvče uvítalo, ten by si jistě byl pomyslíl jako ten svatý v evangelium „Pane, zde je dobře býti!“ – O čtyrech hodinách přišli muzikanti; jeden měl housle, druhý klarinet, třetí flétnu a čtvrtý fagot. Když snědli několik placek a trochu se ohřáli, poslala je Madlenka pro krále. Zatím se scházely děvčata se svými hochy, a než přivedli muzikanti krále, byly všechny pohromadě. Již se ozývá flétna po návsí, král jde provázen houfem dětí. Jak se Madlenka červená, ale není divu, když je v sednici hrozné horko. Již pozdravuje v síni hospodyni – již je v sednici a podává své královně ruku. Statný to hoch. Lesklé boty má do půl lýtek, bílé punčochy, žluté koženky, zbrusu novou zelenou kazajku, na krku hedvábný šátek, jehož konce visí na prsa, a vydrovku má po furiantsku k pravému uchu posazenou! Věru pěkně mu to sluší!! –

Za malou chvíli sedli ke stolu, Madlenka do rohu jako nevěsta a vedle ní Jiří. Hospodáře tu nebylo, ten se dříve najedl a šel do hospody, by chase nepřekážel; ani hospo-

dyně nesedla k nim. Nejdříve přinesla děvče na čisté ošatce rozkrájený chléb, nato dva pekáče jahelníku a pačolek nesl za ní pivo. Potom přinesli na dvou mísách buchtičky s odvárkou polité (omáčka z povidlí), nato slepice s rýží a rozinkami, jitrnice se zelím, pečeně a naposled ty dobré koláče a rosolku. Chasa se brzy rozveselila a zpěvu bylo plný statek.

Když bylo po večeři, zdvihli se od stolu a Madlenka si šla do komory pro přeslici. Přeslice byla malá, ze slívového dřeva pěkně cínem vykládána; kůžel byl nadít hebkým lnem, otočen červeným fábořem a na špici byla zastrčena kytice rozmarýny, od jejíhož vršku strakaté stužky vlály. Jak vešla královna pilnosti se svým blahodějným žezlem do sednice, začali muzikanti hrát, král si ji vzal pod pažď a zpívající ubírali se všickni za nimi do hospody.

Tam byl pro ně již jeden stůl uprázdněn; na ten postavila královna přeslici, muzikanti ho obsedli, začali hrát skočnou a již se točily párky v kole. Na druhém konci sednice byl dlouhý stůl a u toho seděli sedláci; s podepřenými lokty o stůl a brady v dlaních majíce, kouřili z krátkých dýmek a poslouchali Říhu, který jim vykládal poslední číslo Novin, jež si s mnoha jinými knížkami z města vypůjčoval. Když mluvil Říha, bylo ticho, ba i kouřit a pít zapomněli. „Je to přec jen krásná věc, když člověk něco ví“, řekl jeden, druhý se ale ptal, „Josefe, jakpak, nepůjčil bys mi tu knížku?“ „Půjčit ti ji mohu, ale ne nadlouho; složme se všickni dohromady, to nám nic neuškodí, a až pojedu do Hradce na trh, nakoupím knih, které se pro nás hodí, a budeme mít na celou zimu co číst“, říkával nato Říha. —

Ten večer opět pozorně Říhu poslouchali, ale když hosté přišli, přece se všickni dívali a ne jeden pravil Říhovi: „Josefe, ty máš děvče jako květ.“ Mezi sedláky a po lavi-

cích u oken seděly selky, a prohlížejíce své syny a dcery, dělaly plány; okolo kamen seděly staré báby, ty živé noviny a kritiky vesnické. Nejednen párek musel ten večer jich metlami proběhnout, a mezi těmi byl nejprvnější král a královna. U dveří a na peci stály děti a chvílemi se mezi kluky strhl křik a taková rvačka, že i flétnu přehlušili. Muzika přestala a sedláci volali chasu na zavdanou. „Madlenko, zavdej si“, znělo z mnoha úst, ale Madlenka vzala džbáněk nejdříve od kováře, přála „stálé zdraví“, na stéblo upila a zase ho s poděkováním vrátila.

Zatím přišla také Madlenčina matka a usedla u kovářky; obě kmotry si měly dnes velmi mnoho co povídat. Po druhém kousku šly děvčata ven; Jiří se ohlížel, kde je Madlenka. „Ony venčí“, šeptal mu Jan a oba vylítli jako šipky na náves, kde se děvčata, ruce v zástěrách zaobalené majíce, procházely. „Pojďte do sednice, je zima na vás zde“, pobízel Jiří. „Ba ani se nechce“, pravila Madlenka, „jen koukni na nebe, jak je krásné, ty hvězdy až požáry hází.“ „Nač bych koukal na nebe, ve tvých očích je také vidím“, šeptal Jiří a tiskl její ruku ve své. Madlenka ho klepla lehce přes ruku, jako by se hněvala, že jí lichotí, ale přece s usmáním do jeho upřímné tváře se podívala, z které zářila láska blahá. Potom obrátíc světlé oči k hvězdám, ukázala na jednu, jenž se nejkrásnější modrozelenou září leskla, řkouc: „Ta je moje.“ „A moje“, přisvědčil Jiří. – „Nekoukejte na ni, aby nespadla“, ozvala se za nimi Madlenčina kamarádka. „Můj andělíček ji nepustí“, odslovila tato a hleděla s důvěrou k planoucím světům, které drží ve své ruce mocný pán nebe a země.² – Z hospody se ozvala hudba a párky pospíchaly, by nezmeškaly. Hrál se furiant; a když mladí do dveří vstoupili, viděli, že si dalo několik starších

² Je průpovídka, že když si dvě milenců hvězdu zvolí a ona by, dokud na ni hledí, s nebe spadla, se buď za sebe nedostanou, aneb jeden z nich umře.

sólo zahrát; ruce o boky podepřené majíc, pyšnila se také Madlenčina matka s kovářem, který dupal a hrdě hlavou pohazoval, jako by chtěl slova písně, hudbou provázená, dokázat. Za nimi tancoval Říha s kovářkou, a když to Jiří a Madlenka viděli, měli radost, že jsou párky dle žádosti svedeny. Staří přestali a mladí měli vůli. Jak hezky to královně slušelo, když rámě jak vysoustrované s nadýchanými rukávci o štíhlý bok podepřela a upýpavě se od svého tanečníka napolo odvracela, napolo se k němu zase točila. I Jiří hrdě vykračoval a čelo vypínal, jako by chtěl při každém kroku říci: „Pohleďte na mou královnu, to je královna, a ta královna je moje.“ Tancem, zpěvem a povídáním uběhly hodiny a půlnoc byla tu. Jiří se ztratil; kam šel? „On šel pro vrkoč“, šeptaly si ženské a koukaly ke dveřím. Ach již ho nese; jaký to krásný vrkoč, takový dlouho žádné děvče nedostalo. Avšak se také královna usmívá, stavíc ho na stůl k přeslici. – Je způsob, že musí dát král královně vrkoč; vrkoč vyhlíží jako homole cukru. Na kulatém, barevným papírem obloženém prkénku leží z dobrého těsta upečený věnec; v tom jsou zastrčeny hůlky as čtvrt lokte dlouhé, na nichž je zase menší věnec nastrčen, a tak jich je třeba pět a šest, vždy menší a menší. Na hůlkách pak jsou navléknuty švestky, rozinky a jiné mlsky; také na věncích je toho dost nalepeno. Na vršku je rozmarýna se strakatými fábory. – Ten věnec si vzala královna domů, něco rozdala mezi přástevnice, něco nechala pro sebe. Po půlnoci se staří rozešli a chasa zůstala. Již svítalo, když vyprovázel Jiří s muzikou svou královnu až k jejím vratům; stiskli si ruce, dali si „dobrou noc“, a když muzikanti i Jiřího vyprovodili, bylo konec dlouhé noci.

Druhou zimu držely se přástvy nejvíc u kovářů, tam bylo nejveseleji. Když se vedli o dlouhé noci nový král s královnou do hospody, vykoukla mladá kovářka z okna

a pravila: „Jiří, dnes rok jsme se my spolu vedli, ale teď je již našemu království do smrti konec.“ „Je ti toho líto, Madlenko?“ ptal se mladý muž, „i mlč a nepokoušej, však ty dobře víš, že bych bez tebe ani opravdivou královnou být nechtěla.“